

Sygn. akt II CSK 471/07

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 27 marca 2008 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Iwona Koper (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

SSN Dariusz Zawistowski

w sprawie z powództwa Skarbu Państwa - Ministra Skarbu Państwa w W.

przeciwko (...) Żegludze (...) Przedsiębiorstwu Państwowemu w S. oraz „P.(...)” Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w G.

o stwierdzenie nieważności umowy,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej w dniu 27 marca 2008 r.,

skargi kasacyjnej strony powodowej

od wyroku Sądu Apelacyjnego z dnia 22 listopada 2006 r., sygn. akt I ACa (...),

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

Uzasadnienie

Powód – Skarb Państwa – Minister Skarbu Państwa w pozwie skierowanym przeciwko „(...) Żegludze (...)” w S. i „P.(...)” spółce z ograniczoną odpowiedzialnością w G. domagał się stwierdzenia nieważności umowy sprzedaży jednej akcji zawartej pomiędzy pozwanymi. W uzasadnieniu wskazał, że jest organem założycielskim przedsiębiorstwa państwowego „(...) Żegluga (...)” w S. i w ustawowym terminie sprzeciwił się zawarciu umowy sprzedaży akcji należącej do tego przedsiębiorstwa.

Pozwani wnieśli o oddalenie powództwa. „(...) Żegluga Marska” w S. twierdziła, że powód zawiadomiony o zamiarze sprzedaży akcji, swój sprzeciw wyraził po upływie miesięcznego terminu. Spółka „P.(...)” podniosła natomiast, że nie jest biernie legitymowana w sprawie, gdyż nie była stroną zaskarżonej umowy.

Prokurator Okręgowy w S. wniósł o oddalenie powództwa.

Sąd Okręgowy w S. wyrokiem z dnia 21 grudnia 2005 r. oddalił powództwo i orzekł o kosztach procesu, przyjmując za podstawę rozstrzygnięcia następujące ustalenia i wnioski.

Pozwane przedsiębiorstwo państwowe „(...) Żegluga (...)” w S. pismem z dnia 11 stycznia 1999 r. zwróciło się do Ministra Skarbu Państwa jako organu założycielskiego, o wyrażenie zgody na zbycie jednej akcji na rzecz „P.(...)” spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w S. wchodzącej w skład tzw. Grupy P.(...). Pismo to dotarło do adresata w dniu 18 stycznia 1999 r. Minister Skarbu Państwa pismem z dnia 17 lutego 1999 r., doręczonym 22 lutego 1999 r., zawiadomił „(...) Żeglugę (...)” w S., że nie wyraża zgody na zbycie akcji. Sprzeciw od tej decyzji wniesiony przez pozwaną „(...) Żeglugę (...)” nie został rozpoznany. Zamierzona umowa sprzedaży akcji nr 000001 na okaziciela została zawarta w dniu 28 maja 1999 r. Umowę tę należy uznać za ważną, gdyż oświadczenie Ministra Skarbu Państwa o niewyrażeniu zgody na jej zawarcie zostało złożone po upływie miesięcznego terminu przewidzianego w art. 46a ust. 1 ustawy z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych. Późniejsze oświadczenie organu założycielskiego o braku zgody na dokonanie zamierzonej czynności nie ma wpływu na jej ważność.

Sąd Okręgowy wskazał też, że pozwana spółka „P.(...)” nie była stroną zaskarżonej umowy i nie jest następcą prawnym spółki „P.(...)” w S.. W konsekwencji uznał powództwo za bezzasadne.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 22 listopada 2006 r. oddalił apelację powoda od wyroku Sądu Okręgowego. Aprobując ustalenia faktyczne przyjęte za podstawę zaskarżonego, wyraził pogląd – odmienny od przyjętego przez Sąd pierwszej instancji - że stanowisko organu założycielskiego sprzeciwiające się sprzedaży akcji przez przedsiębiorstwo państwowe nie jest wyrażane w drodze decyzji administracyjnej. Podlega ono ocenie przez pryzmat przepisów kodeksu cywilnego regulujących zasady składania oświadczeń woli. Zgodnie z art. 61 k.c., oświadczenie woli, które ma być złożone innej osobie, jest złożone z chwilą, gdy doszło do niej w taki sposób, że mogła zapoznać się z jego treścią. Skoro jednak oświadczenie powoda dotarło do pozwanej „(...) Żeglugi (...)” po upływie terminu przewidzianego do jego złożenia, mającego charakter terminu zawitego prawa materialnego, to nie mogło wyrzucić zamierzonego skutku. Ostateczna konkluzja Sądu pierwszej instancji co do bezzasadności powództwa jest zatem trafna.

Sąd Apelacyjny uznał za bezzasadny zarzut naruszenia art. 255 k.p.c. poprzez odmowę otwarcia na nowo zamkniętej rozprawy i dopuszczenia dowodu z zeznań świadków mających potwierdzić twierdzenia skarżącego, że oświadczenie o odmowie zgody na sprzedaż akcji zostało ustnie zakomunikowane pozwanemu przedsiębiorstwu na spotkaniu jego tymczasowego kierownika z Ministrem Skarbu Państwa w dniu 18 lutego 1999 r. Wskazał przy tym, że dowody objęte wnioskiem powoda mogły być zgłoszone przed zamknięciem rozprawy poprzedzającej wydanie zaskarżonego wyroku. Z przedstawionej przez powoda Sądowni pierwszej instancji uwierzytelnionej kserokopii postanowienia Prokuratora Okręgowego w S. z dnia 7 września 2005 r. o umorzeniu śledztwa w sprawie przekroczenia uprawnień i niedopełnienia obowiązków przez funkcjonariuszy Ministerstwa Skarbu Państwa wynika bowiem, że oryginał tego dokumentu, potwierdzającego fakt odbycia w dniu 18 lutego 1999 r. wzmiankowanego spotkania, wpłynął do departamentu zastępstwa procesowego Ministerstwa Skarbu Państwa we wrześniu 2005 r. Z tej też przyczyny nie mógł być uwzględniony wniosek skarżącego o przeprowadzenie uzupełniającego postępowania dowodowego przez Sąd drugiej instancji.

Sąd Apelacyjny podzielił też stanowisko Sądu pierwszej instancji co do braku legitymacji procesowej biernej pozwanej spółki „P.(...)”.

W skardze kasacyjnej opartej na obu podstawach określonych w art. 398³ § 1 k.p.c. powód zarzucił naruszenie:

- art. 46 ust. 1a ustawy z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (tekst jednolity: Dz. U. z 2002 r. Nr 112, poz. 981 ze zm.) w związku z art. 61 k.c. przez błędną wykładnię i przyjęcie, że niewyrażenie zgody przez organ założycielski na dokonanie planowanej przez przedsiębiorstwo państwowe czynności prawnej jest oświadczeniem woli w rozumieniu prawa cywilnego, które dla wywarcia objętych nim skutków prawnych powinno zostać doręczone adresatowi w terminie miesiąca od otrzymania zgłoszenia;

- art. 46 ust. 1a wymienionej ustawy w związku z art. 61 k.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie i uznanie, że oświadczenie powoda nie zostało złożone dyrektorowi pozwanej „(...) Żegluga (...)” w terminie miesiąca od dnia otrzymania zgłoszenia;

- art. 233 § 1 k.p.c. poprzez zaniechanie wszechstronnego rozważenia zgromadzonego w sprawie materiału i pominięcie okoliczności, że w dniu 18 lutego 1999

r. dyrektor „(...) Żegluga (...)” został poinformowany o braku zgody organu założycielskiego na dokonanie zamierzonej sprzedaży akcji;

- art. 328 § 2 k.p.c. poprzez niezamieszczenie w uzasadnieniu wyroku wyjaśnienia jego podstawy prawnej oraz pominięcie przytoczenia przepisów prawa, których zastosowanie zadecydowało o treści rozstrzygnięcia.

Powołując się na tak ujęte podstawy kasacyjne powód wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku oraz poprzedzającego go wyroku Sądu pierwszej instancji i stwierdzenie nieważności kwestionowanej umowy, bądź też o uchylenie wyroku Sądu Apelacyjnego i przekazanie sprawy temu Sądowi do ponownego rozpoznania.

W odpowiedziach na skargę kasacyjną pozwani wnieśli o jej oddalenie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skardze kasacyjnej nie można odmówić słuszności.

Zgodnie z treścią art. 46a ust. 1 ustawy z dnia 25 września 1981 r. o przedsiębiorstwach państwowych (dalej: „u.p.p.”) przedsiębiorstwo państwowe ma obowiązek zgłoszenia organowi założycielskiemu zamiar dokonania czynności prawnej, mającej za przedmiot mienie przedsiębiorstwa zaliczone zgodnie z odrębnymi przepisami do rzeczowego lub finansowego majątku trwałego, polegającej na: wniesieniu do spółki lub fundacji, dokonaniu darowizny, nieodpłatnym oddaniu do używania innym podmiotom w drodze umów prawa cywilnego; organ założycielski może natomiast, w terminie miesiąca od otrzymania zgłoszenia, nie wyrazić zgody na dokonanie czynności prawnej objętej zamiarem. Stosownie do treści art. 46a ust. 1a u.p.p. przytoczony przepis stosuje się w przypadku zamiaru dokonania czynności prawnej polegającej na sprzedaży przez przedsiębiorstwo akcji lub udziałów, z wyjątkiem akcji spółek dopuszczonych do publicznego obrotu. Z kolei według art. 46b u.p.p., w brzmieniu obowiązującym przed jego nowelizacją dokonaną ustawą z dnia 12 maja 2006 r. o zmianie ustawy o komercjalizacji i prywatyzacji oraz zmianie innych ustaw (Dz. U. Nr 107, poz. 721), tj. do dnia 27 lipca 2006 r., czynności prawne wymienione w art. 46a ust. 1 u.p.p., dokonane pomimo niewyrażenia zgody przez organ założycielski, są nieważne.

Z przyjętych za podstawę zaskarżonego wyroku ustaleń faktycznych bezspornie wynika, że zaskarżona umowa zawarta została w dniu 28 maja 1999 r., a więc w czasie, kiedy art. 46b u.p.p. nie regulował następstw prawnych zawarcia umowy sprzedaży akcji lub udziałów pomimo niewyrażenia zgody na dokonanie tej czynności przez organ założycielski. Zagadnienie to było już podejmowane w judykaturze. Sąd Najwyższy w

uchwale z dnia 26 marca 2002 r., III CZP 15/02, OSNC 2003, nr 1 poz. 6) przyjął, że zbycie przez przedsiębiorstwo państwowe udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością bez zawiadomienia o zamiarze dokonania transakcji organu założycielskiego stwarza stan bezskuteczności zawieszony tej czynności prawnej (art. 63 § 1 k.p.c.). Przyjął zatem należy, że czynność taka jest ważna, ale pozostaje bezskuteczna do czasu odmowy wyrażenia na nią zgody lub upływu terminu do jej udzielenia. Nie ulega wątpliwości, że stanowisko to oparte zostało na założeniu, że w analizowanym przypadku zgoda organu założycielskiego na dokonanie przez przedsiębiorstwo państwowe sprzedaży udziałów (akcji) wyrażana jest w drodze oświadczenia woli. Pogląd ten, zaaprobowany przez Sąd Najwyższy w innych orzeczeniach (por. wyroki z dnia 11 października 2007 r., II CSK 312/07, nie publ. oraz z dnia 21 listopada 2007 r., II CSK 311/07, nie publ.) podzielił skład orzekający. Trzeba podkreślić – na co słusznie zwrócił uwagę Sąd Najwyższy w uzasadnieniu ostatniego z powołanych orzeczeń – że w świetle art. 46a ust. 1 u.p.p. decydowanie przez organ założycielski o zgodzie na dokonanie przez przedsiębiorstwo zamierzonej czynności prawnej ma szczególny charakter. Może ona przybrać postać sprzeciwu. Może również wyrazić się w obejmującym ją wyraźnym oświadczeniu, a także milczeniu, a więc niezłożeniu żadnego oświadczenia w terminie miesiąca od dnia otrzymania zgłoszenia o zamiarze dokonania czynności. Nie jest zatem uzasadniony pogląd skarżącego, że stanowisko organu założycielskiego w przedmiocie zgody na dokonanie przez pozwane przedsiębiorstwo „(...) Żegluga (...)” w S. sprzedaży akcji winno zostać wyrażone w decyzji administracyjnej, a nie w drodze oświadczenia woli.

W orzecznictwie zwrócono już uwagę na to – co prawidłowo dostrzegł Sąd drugiej instancji - że ingerencja organu założycielskiego, który ma prawo władcze wkroczenia w sprawę przedsiębiorstwa tylko w wypadkach przewidzianych przepisami ustawowymi, nie ma charakteru decyzji administracyjnej w rozumieniu kodeksu postępowania administracyjnego. Waloru tego nie mają zarządzenia, postanowienia oraz inne akty organu założycielskiego wydawane w sprawach dotyczących łączenia, podziału i likwidacji przedsiębiorstw państwowych (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 1991 r., II CR 85/91, OSNC 1993, nr 3, poz. 41; postanowienie Naczelnego Sądu Administracyjnego z dnia 8 kwietnia 1994 r., IV SAB 62/03, ONSA 1995, nr 1, poz. 45). U podstaw tego poglądu legło trafne zapatrywanie, że stosunki prawne łączące przedsiębiorstwo państwowe z organem założycielskim z uwagi na swoją złożoną, niejednorodną naturę, nie mają charakteru stosunków administracyjnoprawnych.

Trzeba wreszcie zauważyć, że również w piśmiennictwie wskazuje się, że w sytuacjach, kiedy ważność oświadczenia woli osoby prawnej uzależniona jest od wyrażenia zgody przez inną osobę lub jednostkę organizacyjną, które nie wchodzi w skład struktury organizacyjnej osoby prawnej, do oceny braku takiej zgody znajdują zastosowanie przepisy kodeksu cywilnego (art. 63 k.c.), chyba że co innego wynika z przepisów regulujących organizację danej osoby prawnej. Ustawa o przedsiębiorstwach państwowych nie określa w jaki sposób (w decyzji administracyjnej, czy też poprzez oświadczenia woli) organ założycielski wyraża swoje stanowisko wobec czynności zamierzonej przez przedsiębiorstwo. Nie ma więc uzasadnionych podstaw do przyjęcia, że wyrażenie tego stanowiska następuje w drodze decyzji administracyjnej w rozumieniu przepisów kodeksu postępowania administracyjnego.

W świetle przytoczonej wyżej argumentacji podniesiony przez skarżącego zarzut błędnej wykładni art. 46 ust. 1a u.p.p. w związku z art. 61 k.c. trzeba uznać za bezzasadny.

Pozostaje zatem do rozważenia kwestia, czy oświadczenie organu założycielskiego pozwanego przedsiębiorstwa „(...) Żegluga (...)” w S. o niewyrażeniu zgody na dokonanie sprzedaży akcji objętej dokonany wcześniej zgłoszeniem złożone zostało z zachowaniem terminu przewidzianego w art. 46 ust. 1 u.p.p.

Sąd Apelacyjny, próbując ustalenia faktyczne dokonane przez Sąd pierwszej instancji uznał, że Minister Skarbu Państwa nie wykonał swojego uprawnienia do niewyrażenia zgody na sprzedaż akcji w ustawowym terminie, gdyż swoje stanowisko w tym przedmiocie zakomunikował pozwanemu przedsiębiorstwu państwowemu w dniu 22 lutego 1999 r., zaś termin do złożenia tego oświadczenia upłynął z dniem 18 lutego 1999 r. W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku wskazał jednocześnie, odwołując się do zgromadzonego w sprawie materiału dowodowego (uzasadnienia postanowienia z dnia 7 września 2005 r. o umorzeniu śledztwa w sprawie niedopełnienia obowiązków i przekroczenia uprawnień przez funkcjonariuszy powoda), że w dniu 18 lutego 1999 r. odbyło się spotkanie Ministra B. L. z tymczasowym kierownikiem pozwanego przedsiębiorstwa „(...) Żegluga (...)” w S., podczas którego miał on zostać poinformowany o niewyrażeniu zgody na zamierzoną sprzedaż akcji. Sąd Apelacyjny nie odniósł się jednak do tej istotnej dla rozstrzygnięcia sprawy okoliczności faktycznej. W świetle wywodów zawartych w uzasadnieniu kwestionowanego wyroku nie jest zatem jasne, czy fakt ustnego poinformowania przez organ założycielski pozwanego przedsiębiorstwa o treści stanowiska zajętego w sprawie planowanej sprzedaży akcji

rzeczywiście miał miejsce w ostatnim dniu terminu przewidzianego w art. 46 ust. 1a u.p.p. Tymczasem, zgodnie z treścią art. 61 k.c., oświadczenie woli w tym przedmiocie mogło zostać złożone skutecznie również w taki właśnie sposób.

Brak stanowczych ustaleń we wskazanym wyżej zakresie uniemożliwia skuteczne odparcie zarzutu naruszenia art. 46 ust. 1a w związku z art. 61 k.c. przez ich wadliwe zastosowanie. W konsekwencji prowadzić musi do uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Nieskuteczne okazały się natomiast podniesione przez skarżącego zarzuty naruszenia przepisów postępowania. W orzecznictwie zostało już wyjaśnione, że w świetle art. 398³ § 3 k.p.c. podstawy skargi kasacyjnej nie może stanowić zarzut naruszenia art. 233 k.p.c. Uzasadnienie zaskarżonego wyroku nie jest też dotknięte wskazywanymi przez skarżącego mankamentami. Zawiera ono bowiem – jak wymaga tego art. 328 § 2 k.p.c. – wyjaśnienie podstawy prawnej rozstrzygnięcia i przytacza przepisy prawa, na których zostało ono oparte.

Z tych też względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.